

A TRADUCCIÓN DO INGLÉS Ó GALEGO

Gonzalo Constenla Bergueiro

Universidade de Vigo

0. Introducción: A historia dun afastado país con lingua propia
1. A problemática da traducción inglés-galego
 - 1.1. Os factores extralingüísticos
 - 1.2. O proceso de normalización lingüística
 - 1.3. As carencias de “ferramentas do traductor”
 - 1.4. A traducción como elemento normalizador
 - 1.5. As interferencias lingüísticas
2. A traducción do inglés na historia da traducción ó galego
 - 2.1. A traducción ata 1936
 - 2.2. A “longa noite de pedra”
 - 2.3. A restauración da democracia
 - 2.4. A traducción non literaria
3. A materia de traducción inglés-galego na nova Licenciatura de Traducción e Interpretación da Universidade de Vigo
 - 3.1. Distribución por cursos
 - 3.2. Enfoque metodolóxico

0. Introducción

Para comeza-la exposición do tema que se me asignou hoxe aquí, falar da materia de traducción do inglés ó galego no ensino universitario en Galicia e máis en concreto na nova Licenciatura de Traducción e Interpretación que imparte a Facultade de Humanidades da Universidade de Vigo gustaríame falarlles dun afastado país con lingua propia que viu como se lle impoñía, sobre todo nos ámbitos oficiais incluído o ensino, un idioma que non era o seu. Por circunstancias históricas que non veñen ó caso, un bo día a situación política e lingüística mudou e o idioma do país converteuse en lingua oficial e nacional, comezando o labor de normalización lingüística. O sistema bilingüe no ensino destinou o uso da lingua do país para a materia da lingua

propia, relixión e educación física, estudiándose nestes momentos a posibilidade de introduci-lo ensino da lingua nacional nos estudos de historia. A pesar dos avances, o idioma alleo segue a ter unha grande influencia e prestixio, e certos sectores sociais difunden a idea de que aquel é esencial para a vida moderna, tanto no país coma fóra del.

Quizais a moitos e moitas de vostedes lles sucedera algo parecido ó que me aconteceu a min cando souben destes datos por primeira vez, isto é, a rápida asociación coa situación lingüística do noso país, aínda que en realidade esteamos a falar dunha nación da que poucas veces se oe falar, a miles de quilómetros deste noroeste occidental: o pequeno sultanato islámico de Brunei, na costa noroeste de Borneo.

O certo é que seguindo as descrições expostas polo profesor Brian D. Smith da University of Brunei Darussalam no seu artigo "Bilingual Education and Terminology Training: A Brunei Case Study"¹ fun descubriendo as concomitancias e paralelismos que existen entre os dous países, Galicia e Brunei, no tocante á problemática da aparición da traducción como elemento de normalización cultural e o seu ensino na Universidade, salvando tódalas distancias e diferencias que poida haber. A primeira delas, a distinta relación existente entre as dúas linguas en cuestión en cada un dos casos: dous idiomas da mesma orixe e veciños durante séculos como son o galego e o castelán fronte a outros dous de moi distinta xénese espacial e lingüística: o malaio e o inglés.

1. A problemática da traducción do inglés ó galego

1.1. Os factores extralingüísticos

O certo é que o citado artigo foime confirmando por unha banda a importancia dos problemas "externos" que constitúen os factores extralingüísticos do acto da traducción ó galego, sexa do inglés ou de calquera outra lingua, e por tanto do seu ensino, que chegan a escurecer ou deixar nun segundo plano os factores estrictamente lingüísticos e os derivados do acto de translación cultural, e pola outra deixándome ver como a situación era similar á doutros territorios ben distantes.

1.2. O proceso de normalización lingüística

Ás veces un ten a impresión de que no asunto da traducción ó galego, como noutros relacionados coa nosa lingua, caemos no erro de crear unha

1. Comunicación presentada no *First Language International Conference*. Elsinore, Dinamarca. 31 maio-2 xuño de 1991 e recollida nas actas *Teaching Translation and Interpreting*. John Benjamins Publishing Company, Amsterdam/Philadelphia, 1992.

falsa sensación de normalidade lingüística, que se ben pode te-los seus efectos positivos, ó final, como calquera falsidade, revélase coma tal. Non se trata de crear un alarmismo estéril, e mesmo histórico, pero si de saber ben da situación da que se parte para poder atopar-las solucións máis axeitadas. Esa falsa sensación lévanos a querer equiparalo proceso translaticio e o seu ensino no caso do galego a contextos de monolingüismo, como pode se-la traducción ó castelán, ou dun bilingüismo de diferente condición como pode ser o caso canadense, suízo ou mesmo o catalán.

1.3. As carencias de “ferramentas do traductor”

Como moitos dos alumnos e alumnas da nova licenciatura de Traducción e Interpretación da Universidade de Vigo que están aquí hoxe presentes poderán corroborar, a traducción do inglés ó galego presenta bastantes problemas de seu que levan moitas veces á subordinación ó castelán: faltan moitos medios complementarios, como pode ser un diccionario inglés-galego-inglés cun número de entradas que garantan a súa utilidade a un nivel profesional (sendo preciso recorrer ó uso do diccionario inglés-español e despois ó castelán galego, coa conseguinte perda no proceso), glosarios inglés-galego de temas específicos, unha gramática ou estilística comparada entre os dous idiomas, un xornal en galego que vaia incorporando artigos da prensa internacional en lingua inglesa traducidos ó galego e que sirva de referencia para a adopción de equivalencias da nova terminoloxía política, económica, deportiva, etc, un manual de estilo periodístico que unifique criterios idiomáticos e preveña do deterioro lingüístico nos medios de comunicación, manuais de traducción tanto teóricos coma prácticos, un inventario das traduccións ó galego... A estas dificultades únenselle-las derivadas da, nalgúns casos, falta de competencia lingüística por parte do alumnado e do propio proceso de estandarización da lingua (como se referiu no seu relatorio o profesor Gómez Clemente).

1.4. A traducción como elemento normalizador

Pese a todo, e como subliña o profesor Smith no seu artigo antes citado, a traducción, a máis da finalidade que se lle asigna desde a óptica etnocéntrica occidental, de transmitir cultura, é tamén un instrumento modernizador das linguas que el chama “nativas”, e que contribúe á creación dun estándar viable de lingua nacional, e en definitiva á normalización do idioma. A traducción convértese, así, nun medio ademais de nun fin.

Nesta perspectiva a incorporación da traducción do inglés e doutras linguas modernas ó galego á Licenciatura de Traducción e Interpretación vai contribuír a crear unhas necesidades que xa van dando os seus froitos: creación dun grupo de investigación na Universidade de Santiago do que forma-

mos parte profesores da Universidade de Vigo que vai comeza-la elaboración dun ambicioso proxecto de dicionario inglés-galego-inglés, proxecto de elaboración dunha historia das traducións ó galego, traducción ó galego dun xa clásico da traductoloxía, o “Manual de traducción” do Profesor Newmark (que , xunto co traductor, nos honran coa súa presenza neste Simposio)...

1.5. As interferencias lingüísticas

Centrándonos xa na problemática interna ou estrictamente lingüística do proceso de traducción do inglés ó galego cómpre destacar que ademais das case naturais interferencias que se producen dende o texto de partida, como por exemplo pode se-lo calco incorrecto dunha construción pasiva inglesa, da ríxida estrutura suxeito-predicado ou da concisión do inglés, neste caso prodúcese tamén moitas veces a interferencia do “contexto”, é dicir, as interferencias do castelán no propio galego cando se traduce directamente do inglés (véxase, como mostra, a tendencia a usa-lo futuro sintético no canto das xenuínas construcións perifrásticas galegas tipo *haber+infinitivo* ou *ir+infinitivo*, para traduci-las formas de futuro con “shall” e “will” do inglés, ou no campo das traducións dos títulos cinematográficos, a de “One Flew over the Cuckoo’s Nest” que por subordinación ó castelán se traduciu , mantendo o erro, como *Alguén voou sobre o niño do cuco* no canto de *Unha ollada sobre unha gaiola de tolos* ou algo polo estilo, como apunta J. C. Santoyo en *El delito de traducir*) e incluso a do texto a través do contexto (hai uns días un correspondente da radio galega falaba da “política doméstica” no canto de *nacional*, ou *interior*: un caso de falso amigo procedente do inglés e que chega ó galego a través do seu xa reiterado uso en español).

2. A traducción do inglés na historia da traducción ó galego

2.1. A traducción ata 1936

A continuación imos falar da presenza do inglés como lingua de partida na historia das traducións ó galego na época moderna e sobre todo desde comezos do presente século, pois é a partir deste momento, e parello á crecente importancia do inglés a nivel internacional, cando se comezan a traducir autores dese idioma, sobre todo nas páxinas de *Nós* e *A Nosa Terra*. O mellor exemplo desta época e a comentada traducción dun fragmentos do *Ulysess* de Joyce, feita por Otero Pedrayo e que permitiu que fose a versión en galego desta xoia da literatura universal a primeira que se puidese ler na Península.

A primeira traducción do inglés en formato libro é a publicada en 1935 como separata da revista *Nós*. Trátase da traducción de “Dous folk dramas”(sic) do irlandés W. B. Yeats en versión de Plácido R. Castro e os irmáns Vilar Ponte. A traducción está precedida por un interesante prólogo

dos tradutores onde xustifican a realización da mesma co obxectivo de reforza-lo sistema literario galego, en concreto do xénero teatral, e tamén por motivacións políticas no contexto do nacemento do estado irlandés independente, proceso que sempre foi referente para o nacionalismo galego.

2.2. A “longa noite de pedra”

Un ano máis tarde comezaba a Guerra Civil e como consecuencia o silenciamento do noso idioma e polo tanto das traducións ó galego, fosen do inglés ou de calquera outra lingua. A resistencia cultural trasládase ó exilio sobre todo americano e así en 1949 aparece en Bos Aires o volume *Poesía inglesa e francesa vertida ó galego* e publicada por Edicións Alborada. Os tradutores da antoloxía son Luis Tobío, Delgado Gurriarán e Plácido R. Castro.

Coa aparición da revista *Grial* en 1963 e cada catro meses irán aparecendo toda unha serie de traducións de tódolos idiomas, entre eles o inglés. En 1972 aparece a tradución do *Macbeth* de Shakespeare e no 73 a de *Morte na Catedral* de T. S. Elliot, na Editorial Galaxia.

2.3. A restauración da democracia

No 75 morre Franco, tralo cal se produce a chegada da democracia e a produción en galego sae da “longa noite de pedra”. Nacen novos proxectos editoriais e coa década dos 80 comeza unha nova etapa para a produción libreira e moi significativamente para as traducións ó galego, cunha grande presenza das traducións feitas desde o inglés. Abondaría lembrar aquí que o maior éxito de vendas dunha das máis importantes editoriais galegas é precisamente unha tradución do inglés, *A chamada da selva*, de Jack London, que ademais e xunto coas *Normas ortográficas e morfolóxicas do idioma galego*, foi o libro máis reeditado na década dos oitenta, con oito edicións. Moi de preto, con seis edicións séguelle a tradución de *A pantasma de Canterville*, de Oscar Wilde. Hoxe en día practicamente tódalas editoriais galegas contan cunha colección de traducións onde por suposto o inglés ten un lugar destacado. Ademais destas traducións en formato libre, hai que citar aquí as que foron aparecendo en diversas revistas, con ou sen continuidade, e nos suplementos literarios dos xornais. Neste apartado hai que facer aquí especial mención do meritorio labor realizado por Alvaro Cunqueiro que traduciu multitude de poemas sobre todo do inglés, como sinala Xesús González Gómez no seu libro, *Álvaro Cunqueiro, traductor*. Cunqueiro traduciu poetas ingleses e americanos como Crane, Pound, E. Dickinson, Bellow, Yeats, Graves, Byron, Burns, Blake, Shakespeare, Tennyson... e un longo etcétera.

2.4. A traducción non literaria

Ata o momento fixemos un breve repaso da historia da traducción do inglés ó galego no tocante á traducción literaria, unha modalidade que algúns autores consideran traducción especializada, que como tal debe ser feitas por expertos que dominen a lingua dende o punto de vista poético e narrativo. Pero o certo é que esta modalidade, que na traducción ó galego constitúe un dos sectores máis importantes, en xeral non alcanza o 1% do volume de traducións . Que no caso do galego os datos a este respecto non coincidan cos da maioría das outras linguas pode ser un parámetro para avaliar-lo estado de normalización do noso idioma. Neste apartado habería que menciona-la traducción de diálogos cinematográficos e material audiovisual en xeral, que constitúe a maior industria da traducción en Galicia na que a lingua de orixe é , por evidentes razóns de dominio do mercado audiovisual mundial, na maior parte dos casos o inglés. O nacemento desta nova actividade de traducción ó galego, que xorde ó abeiro da creación da Televisión de Galicia, supón que por primeira vez se contratan tradutores ó noso idioma nunha industria privada, tanto fixos como “free-lancers”. No caso do inglés, supón a incorporación de especialistas desa lingua á traducción ó galego por motivos evidentes: aquí só hai o texto/vídeo no idioma orixinal, non hai traducción do castelán que se poida consultar como é o caso de moitas traducións literarias. Tamén é ben certo que, se ben este cambio supón unha maior fidelidade ó texto de orixe, non garante a calidade da lingua á que se traduce. Necesitamos, consecuentemente, especialistas nas dúas linguas que dominen as técnicas de traducción.

Ó falarmos de traducción de textos non literarios non podemos concluír sen mencionar que, hoxe en día, a maior demanda de encargos de traducción en Europa é a de textos da informática, automoción, banca, seguros e administración pública. No caso da traducción ó galego, de novo, prodúcese unha diferenza con respecto ás demais linguas europeas: esa demanda aínda non existe. Pero, se como antes dicíamos, a traducción é un elemento máis no proceso de normalización, cómpre estarmos preparados (tanto profesional como académica e mesmo animicamente) para demostrar, unha vez máis, que “en galego estamos no mundo”

3. A materia de traducción inglés-galego na nova Licenciatura de Traducción e Interpretación na Universidade de Vigo

3.1. Distribución por cursos

No Plano de Estudos da Licenciatura de Traducción e Interpretación da Facultade de Humanidades da Universidade de Vigo a materia de traducción do inglés ó galego é obrigatoria para tódolos alumnos e alumnas matri-

culados no 1º curso. Trátase en concreto de traducción xeral, é dicir, a práctica de traducións escritas de textos non especializados: xeografía, economía, ecoloxía, diálogos cinematográficos, saúde, política e textos informativos en xeral. Consta de 6 créditos o que supón unha media de dúas horas semanais.

En 2º curso os alumnos/as terán novamente a materia de traducción xeral inglés-galego, agora só obrigatoria para os que escolleran o galego como 1ª lingua A e de libre elección para os demais, tendo un total de 12 créditos que se corresponden con 4 horas semanais. Este segundo ano de traducción xeral inglés-galego comezará a impartirse este novo curso académico e nel os alumnos e alumnas terán a oportunidade de afondar nos aspectos semánticos e estilísticos do proceso.

Xa no segundo ciclo da licenciatura, no 3º e 4º anos, introdúcese o ensino da traducción especializada do inglés ó galego e tamén, en sentido inverso, do galego ó inglés.

3.2. Enfoque metodolóxico

O enfoque da materia é eminentemente práctico e está encamiñado á adquisición de conceptos básicos en canto ós procedementos e ás técnicas para a práctica da traducción directa e á análise dos aspectos máis problemáticos que xorden ó traducir inglés-galego. Realízanse experiencias reais de traducción, foméntase a idea de que non hai un produto final único e que pode haber varias versións válidas, acostúmase ós estudantes a tomar decisións cando se presentan varias alternativas e a seren críticos coas súas propias solucións así como a que se afagan ó uso frecuente de dicionarios, glosarios, prontuarios, fontes documentais, etc. Realízanse, ademais, exercicios que axudan a fixarse en aspectos problemáticos do proceso como poden ser: anglicismos e a súa posible adaptación, a ambigüidade léxica, os modismos e expresións idiomáticas, falsos amigos, etc.

